

הצעות חוקה לישראל - פרקי אופי המדינה

הרציונל

בשנת ה-2000 פורסמו מספר הצעות ציבוריות לחוקה למדינת ישראל. הצעות אלו משקפות את מגוון הדעות והגישות הקיימות בחברה הישראלית וראוי כי התלמידים יכירו אותם, לא רק כדוגמאות אלא כחלק מהתפתחות השיח הציבורי בשנים האחרונות בנושא חוקה לישראל. בפרקים אלה נתמקד בחלק מההצעות בעיקר בחלקים העוסקים בהגדרתה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית (אופייה של המדינה ושמירה על זכויות אדם ואזרח) ונעסוק פחות בהצעות השונות הנגעות למשטר בישראל.

פריט מידע מרכזי: סעיפים נבחרים העוסקים באופי המדינה מתוך הצעות לחוקה בישראל:
[המכון הישראלי לדמוקרטיה](#), [המכון לאסטרטגיה ציונית ומכון עדאלה](#):

1. פרקי אופי המדינה (עקרונות היסוד, מעמדם של האדם והאזרח וזכויותיהם מדינת ישראל כביתו הלאומי של העם היהודי), מתוך: [חוקה למדינת ישראל](#), המכון לאסטרטגיה ציונית, ירושלים, 2006, סעיפים 1-31
2. פרקי אופי המדינה (עיקרים, זכויות יסוד של האדם), מתוך: [חוקה בהסכמה](#), המכון הישראלי לדמוקרטיה, ירושלים, 2005, סעיפים 1-40
3. פרקי אופי המדינה (יסודות השלטון והמשטר, חירויות וזכויות יסוד), החוקה הדמוקרטית, עדאלה, 2007, עמ' 6-15, 1-6, 17-18, 21-53

תוכן העניינים

- א. מטרת הוראה
- ב. עיקרי התוכן להוראה
- ג. רשימה ביבליוגרפית
- ד. קישורים לנושאים רלוונטיים בתוכנית הלימודים
- ה. הצעות דידיקטיות להוראה
- ו. שאלות תרגול
- ז. העשרה - קישור להרצאות / סרטונים / נתונים

א. מטרת הוראה

מטרות ההוראה – הצעות לחוקה לישראל – פרקי אופי המדינה

- ✓ התלמידים יכירו את שלוש ההצעות לחוקה בישראל: ההצעה של המכון לאסטרטגיה ציונית, ההצעה של המכון הישראלי לדמוקרטיה וההצעה של מכון עדאלה.
- ✓ התלמידים יעמדו על הדומה והשונה בין שלוש ההצעות בנוגע לציונה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. בנוגע להגנה על זכויות אדם, אזרח, זכויות חברתיות וזכויות מיעוטים בישראל.
- ✓ התלמידים יבינו את חשיבות שלוש ההצעות לדיון הציבורי המתנהל בנושא החוקה בישראל. התלמידים יבינו שהיעדר חוקה פורמאלית, כתובה, לישראל הוא נושא הנמצא על סדר היום הציבורי וכי עיצוב אופי המדינה באמצעות השיח החוקתי הוא בעל חשיבות לקבוצות שונות בחברה.
- ✓ התלמידים יבינו כי השיח החוקתי משקף את ההסכמות והמחלוקות בחברה ובפוליטיקה הישראלית לגבי אופי המדינה ומדיניותה בתחומים שונים. בכך באים לידי ביטוי הפולריזם הפוליטי בישראל מצד אחד, והסעם בחברה הישראלית מאידך.

ב. עיקרי תוכן להוראה:

- הצעות לחוקה בישראל – פרקי אופי המדינה

הדיון על חוקה בישראל

היכוח על כינון חוקה למדינת ישראל החל מיד לאחר קום המדינה ([ראה סרטון](#), [שיעור מצולם](#) [ומערך שיעור](#)), אולם בעשור האחרון התפתח בכיוונים נוספים, לאור השינויים במערכת הפוליטית ובשיח הציבורי והחוקתי בשנים אלו.

לטיעונים של מצדדי כינון חוקה בישראל משנות ה-150 נוספו טיעונים חדשים ונספו סיבות חדשות שהובילו ליצירתם של מסמכים חוקתיים שלמים (הצעות החוקה):

1. ההכרה כי התהליך של חקיקת חוקי יסוד אינו מתקדם בקצב שצפו בתחילה, וכי חוקי היסוד הקיימים מהווים, במקרה הטוב, חוקה מטריאלית חלקית (או "נכה"). חלק מעקרונות היסוד של המדינה לא עוגנו מעולם בחוקי יסוד (למשל, עקרון השבות), וחלקם אפילו לא בחקיקה רגילה (למשל: חופש הדת, הזכות לשוויון). לאחר 50 שנים ויותר לקיום המדינה התחזק הצורך לעיגון עקרונות היסוד של המדינה.
2. התחזקות הטענה כי ישראל אינה עומדת בסטנדרט הבינלאומי של הגנה על זכויות האדם וזכויות המיעוט באמצעות מסמך חוקתי מכונן. בשנים החולפות נחקקו מסמכים חוקתיים כאלו באיחוד האיחופי, ואפילו בבריטניה נחקק חוק זכויות אדם (המהווה מסמך מכונן בתחום זה).
3. הכרה כי יש צורך בעיגון הכרעות הנדרשות לאור היכוח הציבורי והפוליטי הענף והמתגבר על אודות היחסים בין הרשויות (מערכת האיזונים בין סמכויות הכנסת לחוקק חוקים, סמכויות הממשלה לקבוע כללים ומדיניות, ויכולת בית המשפט להעביר ביקורת שיפוטית על הממשלה והכנסת, בדגש על פסילת חוקים - כל אלו מצויים במחלוקת מתמשכת).
4. הרצון לקבוע מסמך יסוד של המדינה, שיזכה להסכמה (רחבה ככל האפשר), ואשר יסייע בצמצום השסעים החברתיים והפוליטיים מהם סובלת החברה הישראלית. חלק מהתומכים בכינון חוקה האמינו כי השיח אודות החוקה יקדם את השיח בין הקבוצות השונות ובסופו של דבר יחזק את הלכידות האזרחית סביב מסמך מכונן.
5. במקרה של חוקת "עדאלה" (ושלושה מסמכי חזון אחרים של הציבור הערבי בישראל) נבע ניסוח המסמכים החוקתיים מהרצון של פעילים ואינטלקטואלים במגזר הערבי להציג חזון אלטרנטיבי שבאמצעותו ייווצר "דיאלוג ודיון ציבורי ענייני על מהותן של החירויות והזכויות בארץ" לפי לשון ההצעה. חזון אלטרנטיבי זה מהווה קריאת תגר לשיח החוקתי המבוסס על הרעיון של מדינה יהודית ודמוקרטית.

בהוראה בכיתה יש לעסוק בשלוש הצעות החוקה מהעשור האחרון. התלמידים צריכים להכיר את קיומן של שלוש הצעות, שעצם קיומן משקף את הפלורליזם ואת השסעים בחברה ובפוליטיקה בישראל (אשר משתקפים, כאמור, בשיח החוקתי). יש לעבוד עם התלמידים על מיומנות השוואה, לפי ההצעה הדידקטית להלן, ולהשוות בין ההצעות. לצורך הבחינה על התלמיד לדעת להשוות בין ההצעות לפי שני קריטריונים מהותיים לפחות (מומלץ לבחור אותם מתוך הרשימה המפורטת להלן). אין לדרוש מהתלמיד לדעת לצטט את סעיפי ההצעות עצמם, אלא רק לדעת להסביר במילותיו מה ההצעה בכל מסמך כזה בנושא מסוים, ומה מציעים המסמכים האחרים באותו נושא. על התלמיד לדעת להסביר מהי המסקנה מההשוואה בין ההצעות באותו נושא/קריטריון. כאמור, ניתן להסתפק רק בהשוואה של שניים מבין כל הנושאים / הקריטריונים.

ג. רשימה ביבליוגרפית:

על חוקי יסוד במקום חוקה, ועל שוויון במדינה יהודית [המכון הישראלי לדמוקרטיה](#)
הרצאה מצולמת מדוע אין חוקה בישראל ראה אתר [מט"ח](#)
הכנסת כגוף מכונן-חוקתי: חוקה [אתר הכנסת](#)

¹ כפי שהם מופיעים בספרי הלימוד

ד. קישורים לנושאים רלוונטיים בתוכנית הלימודים

- 1) מדינה יהודית: מדינה ומדינת לאום
- 2) מאפייני היהודים של מדינת ישראל
- 3) מדינה דמוקרטית:
- 4) ישות חברתית כלכלית
- 5) זכויות אדם ואזרח, זכויות חברתיות וזכויות קבוצתיות
- 6) עקרון הפלורליזם, סובלנות והסכמות
- 7) עקרון הגבלת השלטון
- 8) יסודותיה החוקתיים של מדינת ישראל- היסוד על כיוון חוקה בישראל,
- 9) חוק השבות וחוק האזרחות,
- 10) השסע הלאומי
- אשכול א':
- 11) גישות שונות לצבינה של מדינת ישראל
- 12) השסע הדתי

ה. הצעות דידקטיות להוראה

אנו מציגים שלוש הצעות לכינון חוקה בישראל שנסחו בעשור האחרון. שלוש ההצעות מייצגות חלקים רחבים בקרב אזרחי המדינה. שתיים מההצעות (החוקה שחברה על ידי [המכון לאסטרטגיה ציונית](#) והצעת חוקה לישראל "חוקה בהסכמה" של [המכון הישראלי לדמוקרטיה](#)) מעגנות את אופייה היהודי – ציוני של המדינה ומגדירות את אופייה הדמוקרטי של מדינת ישראל. הסעיפים שנבחרו עוסקים בהרחבה באופי המדינה, בעיגון זכויות האדם, האזרח, הזכויות החברתיות וזכויות הקבוצה.

החוקה הדמוקרטית של מכון עדאלה "מעגנת את חירויות הפרט והזכויות של כלל הקבוצות במדינה על בסיס שוויוני, מעניקה משקל סגולי לעולות ההיסטוריות שנגרמו לאזרחים הערבים ומתייחסת לזכויות הכלכליות והחברתיות של כלל התושבים". התפיסה ביסוד הצעה זו היא שמדינת ישראל צריכה להיות מדינת כלל אזרחיה ללא קשר ללאום או לדת (ההצעה נוקטת בביטוי "מדינה רב-תרבותית") והיא מבקשת להעניק משקל שווה ליהודים ולערבים מבין אזרחי המדינה בתהליכי קבלת החלטות. , המטרה של כותבי הצעת חוקה זו היא לחזק את השיח הציבורי בישראל על מהותה ואופייה הדמוקרטי של מדינת ישראל.

כהצעה דידקטית להוראת המסמכים הללו, אנו מציעים לעשות שימוש במיומנות השוואה בין שלוש ההצעות, באמצעות סעיפים נבחרים כמפורט בהגדרת פריט המידע המרכזי.

כדי לעמוד על נקודות הדמיון והשוני בין שלוש ההצעות, ננסה להסביר את ההבדלים באמצעות מושגים אזרחיים: לאומיות, גישות שונות לאופי המדינה, זכויות אדם וכו'. מומלץ לבחור בשלושה – ארבעה קריטריונים להשוואה ולעבוד לאורם בכיתה. (טבלת השוואה מלאה, כולל מסקנות תמצאו [בנספח ב'](#)). כאמור, לצורך הבחינה ניתן להסתפק בשני קריטריונים בלבד. ניתוח הטכסטים באמצעות מיומנות השוואה מאפשרת ללומדים לנהל דיאלוג עם הטכסט בשלוש רמות: א. קריאה והבנת הטכסטים בהלימה לקריטריונים שונים ב. קישור למושגים שונים שנלמדו באזרחות בהתאם לעקרון הספיראליות ג. הסקת מסקנות מתוך ההשוואה על המטרות של כותבי ההצעות וגישותיהם ביחס לצבינה הרצוי של מדינת ישראל.

דרך העבודה המוצעת:

- א. גיבוש קריטריונים אפשריים להשוואה (מומלץ כי המורה ידגים 2-3 קריטריונים, ואז יבקש מהתלמידים לחשוב על קריטריונים נוספים).
- ב. קביעת מטרת ההשוואה [התלמידים יבחרו מטרות שונות]
- ג. בחירת קריטריונים מתאימים למטרת ההשוואה
- ד. איתור הסעיפים הרלוונטיים בכל אחת מן ההצעות הרלוונטיים לכל קריטריון. ניתן לצטט את הסעיפים כלשונם, או לכתוב את תוכנם באופן מקוצר ומעובד על ידי התלמידים.
- ה. הסקת מסקנות מהשוואת שלוש ההצעות לגבי כל אחד מן הקריטריונים (האם יש דמיון/שוני ובמה)
- ו. ניסוח מסקנה בהלימה למטרת ההשוואה
- ז. בסיום העבודה הכיתתית על 3-4 פריטי השוואה לפחות, דיון במליאת הכיתה וניסוח מסקנות כוללניות מתוך ההשוואה כולה.

שני שלבים בהשוואה:

- א. הכרת התכנים – ביסוס הידע
- ב. ניתוח התכנים בהלימה למטרה מוגדרת – יישום והבנה

הצעות דידקטיות

הקנית מיומנות ההשוואה [\(ראה נספח א'\)](#)
 לדוגמה טבלת ההשוואה: [\(ראה הצעות למילוי הטבלה בנספח ב'\)](#)

הצעת חוקה לישראל חוקה בהסכמה של המכון הישראלי לדמוקרטיה	הצעת חוקה לישראל של המסן לאסטרטגיה ציונית	קריטריונים להשוואה
החוקה הדמוקרטית של מסן עדאלה		אופייה של המדינה (הגדרתה של מדינת ישראל כמדינת לאום יהודית)
		השמירה על זכויות אדם ואזרח
		זכויות חברתיות
		זכויות מיעוטים
		חוק השבת וחוק האזרחות
		סוג הלאומיות
		מעמד החוקה

האפשרויות השונות:

- א. חלוקת המסמכים לתלמידים, שרטוט הטבלה על הלוח עם הקריטריונים התלמידים יתבקשו להעתיק (או לסמן בתוך המסמכים) מתוך המסמכים את הקטעים הרלבנטיים לפי הקריטריונים, כתיבת את המסקנות מתוך ההשוואה תיעשה יחד עם המורה בכיתה.(כאשר המורה מציג את הקריטריונים בכיתה חשוב שיסביר מדוע נבחרו קריטריונים אלו)
- ב. חלוקת המסמכים לתלמידים, שרטוט הטבלה על הלוח עם חלק מהקריטריונים התלמידים יתבקשו להציע קריטריון או שניים, התלמידים יתבקשו להעתיק (או לסמן בתוך המסמכים) מתוך המסמכים את הקטעים הרלבנטיים לפי הקריטריונים, כתיבת את המסקנות מתוך ההשוואה תיעשה יחד עם המורה בכיתה. (כאשר המורה מציג את הקריטריונים בכיתה חשוב שיסביר מדוע נבחרו קריטריונים אלו)

ג. לתרגל את כתיבת ההשוואה באמצעות שאלות ידע:

יש לתרגל את השאלות על הקריטריונים שהמורה לימד בכיתה

1. הסבר שני הבדלים בין שלוש הצעות החוקה שלמדת. בתשובתך התייחס לשני קריטריונים שונים.
2. ציין והצג שלוש זכויות אדם טבעיות ששלוש ההצעות לחוקה בישראל מגינות עליהן.
2. הסבר שתי נקודות דמיון בין שלוש ההצעות לחוקה בישראל.
3. הסבר כיצד נשמרות זכויות האדם והאזרח בשתיים מן ההצעות לחוקה בישראל.
4. הסבר את ההבדלים ביחס לחוק השבות בין שתיים מן ההצעות לחוקה.
5. ביסוד ההצעות "הצעת חוקה לישראל" של המכון לאסטרטגיה ציונית ו"חוקה בהסכמה" של המכון הישראלי לדמוקרטיה עומדות הגישות הרואות בישראל מדינת לאום יהודית ודמוקרטית.
 - הצג שתיים מהגישות והסבר כיצד שתי ההצעות לחוקה מתבססות על הגישות שהצגת.
6. ביסוד הצעת "החוקה הדמוקרטית" של מכון עדאלה, עומדת הגישה המבקשת לראות בישראל מדינת כלל אזרחיה.
 - הצג גישה זו, הסבר כיצד גישה זו מתבטאת בהצעה.
7. ניתן לטעון כי ביסוד הצעת חוקה לישראל של המכון לאסטרטגיה ציונית עומדת הגישה החברתית-כלכלית הליברלית.
 - הצג את הגישה הכלכלית-חברתית הליברלית.
 - הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בהצעת המכון לאסטרטגיה ציונית.
8. ניתן לטעון כי ביסוד ההצעות חוקה בהסכמה של המכון הישראלי לדמוקרטיה והצעת החוקה הדמוקרטית של מכון עדאלה עומדת הגישה החברתית-כלכלית הסוציאל-דמוקרטית.
 - הצג את הגישה הסוציאל-דמוקרטית.
 - הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בהצעות אלה.

1. שאלות נוספות לתרגול

1. שאלת טקסט

" ירושלים היא בירת ישראל, עברית היא שפת המדינה, הלוח העברי הוא הלוח הרשמי, ימי השבתון הם שבת ומועדי ישראל, יום החג הלאומי הוא יום העצמאות, המנון המדינה הוא "התקווה", דגל המדינה לבן עם פסי תכלת ומגן דוד במרכז, סמל המדינה הוא מטרת שבעת הקנים ועלי הזית, על המדינה לפעול לשמירה על המורשת התרבותית וההיסטורית של העם היהודי, לקיים מערכת חינוך שתקנה לצד מיומנויות היסוד ידע בהיסטוריה, תרבות ומורשת של העם היהודי. המשפט העברי ישמש מקור לחקיקה". מתוך הצעת החוקה של המכון לאסטרטגיה ציונית.

- הצג את הגישה "מדינת לאום יהודית תרבותית" או את הגישה "מדינה דתית לאומית" ביחס לאופייה הרצוי של מדינת ישראל
- הסבר כיצד אחת הגישות באה לידי ביטוי בהצעה.
- מהי לאומיות אתנית?
- הסבר כיצד סוג לאומיות זה בא לידי ביטוי בהצעה.

2. שאלת טקסט

"חוקי האזרחות וההגירה יושתנו על עקרון איסור הפלייה ויקבעו הסדרים שלפיהם אזרחות של מדנת ישראל תוענק: א. לכל מי שנולד בשטח המדינה להורה שאף הוא נולד בשטח מדינת ישראל, ב. לכל מי שנולד להורה שהוא אזרח מדנת ישראל ג. לבן זוג של אזרח מדינת ישראל ד. למי שטעמים הומניטאריים עומדים בבסיס הגעתו או בבסיס שהותו במדינת ישראל, ובתוך כך מי שנרדף על רקע פוליטי. ש. שנתן על רקע פוליטי."

אזרחותו של אזרח מדינת ישראל אינה ניתנת לשלילה"

[מתוך החוקה הדמוקרטית של מכון עדאלה]

- הצג את הגישה "מדינת כל אזרחיה" ביחס לאופייה הרצוי של מדינת ישראל
- הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

נספח א'

הקניית מיומנות ההשוואה

השוואה

שם הכותב: מרים דרמוני, בלהה אלפרסון.

תקציר: מאמר זה מסייע בהקניית מיומנות ההשוואה בקרב התלמידים. המאמר מעובד על פי: שרה ליפקין, מבינים עניין, מט"ח, 2004.

מבנה ההשוואה: פתיחה: מה משווים, מטרת ההשוואה, הקריטריונים המשווים. גוף ההשוואה: טקסט ההשוואה, הצגת השונה והדומה על פי הקריטריונים שנבחרו. סיכום: מסקנות העלות מן ההשוואה.

למה משווים? פעמים רבות כדי לקבל החלטה אנחנו עושים השוואה:

באיזו מגמה לבחור? איזו עבודה אני מעדיפה?

לעיתים עושים השוואה כדי ללמוד לעומק על הדברים: למשל כדי ללמוד מדיניות ההגירה בישראל אפשר ללמוד על מדיניות ההגירה במדינה אחרת (מי רשאי להגר? מהם הטעמים להגירה? למשל השכלה, גיל, מוצא אתני, ידיעת שפות. האם חלו תמורות במדיניות ההגירה בתקופות שונות?) או על מנת להבין את סוג המדינה אנחנו משווים את סוגי הלאומיות. בכל השוואה משווים זה לזה לפחות שני פרטים.

כיצד מוצאים בטקסט את ההשוואה? מחפשים מילות מפתח כגון: לעומת, בניגוד, אם מבחינים, קבוצה אחת קבוצה שנייה, יש מדינות שמתנות את הדעת ל... ומדינות אחרות נתנות את הדעת ל..., השוני בא לידי ביטוי.

קריטריונים להשוואה: את ההשוואה עושים בעזרת קריטריונים. קריטריונים הם נקודות להשוואה, אמצעים לשיפוט, קטגוריות. כדי להשוות יש ליצור קריטריונים לבדיקה של הפרטים המשווים. לקביעת הקריטריונים כדאי להשתמש במילים מכלילות. כמו: מטרה, רעיון מרכזי, עלות, איכות, היקף... בקביעת הקריטריונים להשוואה יש להתייחס גם להבדלים וגם לנקודות הדמיון בין הפרטים: השונה והדומה. טבלת השוואה: (ראו דוגמא בקובץ המצורף)

כתיבת השוואה כדי להשוות מידע למידע אין די בכך שנעמיד מידע ליד מידע. צריך לעבד את המידע ולערוך אותו: אחרי שמחליטים על קריטריונים להשוואה, יש לארגן ולבנות את הטקסט באופן שהמידע על העניינים המשווים יהיה נוח לקריאה ולהבנה. יש לקשר בין עניינים הדומים והשונים באמצעות ביטויי השוואה מתאימים. בפתיחה של ההשוואה מנסחים משפט מכליל על הפרטים המשווים, ומייצגים את המטרת ההשוואה. כדאי גם לציין את הקריטריונים של ההשוואה.

כדאי להשתמש בשפת ההשוואה כאמצעי לזיהוי השוואות בטקסטים
מילות דמיון:

דומה, בדומה ל, כמו, ל', הדמיון, כשם ש... כך גם, כשם ש
מילות שוני:

שונה, לעומת, בניגוד ל, הבדל בין, אך, בהשוואה ל

שלבי ההשוואה

שלב א': מהם פרטי ההשוואה? בין מה למה משווים?

שלב ב': מהי מטרת ההשוואה?

שלב ג': מהם התבחינים (קריטריונים) להשוואה?

שלב ד': מה הדומה בין שני המשווים?

שלב ה': מה השונה שבין שני המשווים?

שלב ו': מהן המסקנות?

שימוש במיומנות ההשוואה מאפשר להפיק מידע משווה על הפרטים וגם להסיק מסקנות. בידי המורה אפשרויות שונות להוראת המיומנות תוך חיבור בין המיומנות לתחום התוכן.

נספח ב'

להלן כדוגמא טבלת השוואה:

(שימו לב: **בנספח להלן מופיעות דוגמאות רבות יותר ממה שחייב התלמיד לדעת, וזאת לטובת הכנת השיעור על ידי המורה**)

<p>הצעת החוקה <u>הדמוקרטית של מכון עדאלה</u></p>	<p>הצעת חוקה לישראל חוקה בהסכמה של <u>המכון הישראלי לדמוקרטיה</u></p>	<p>הצעת חוקה לישראל של <u>המכון לאסטרטגיה ציונית</u></p>	<p>קריטריונים להשוואה</p>
<p>ההצעה אינה שואפת שישראל תוגדר כמדינה יהודית, אלא כמדינה רב-תרבותית. : + החוקה נקראת "החוקה הדמוקרטית" + אין כל איזכור לאופי אתני של המדינה, אלא רק לאופי הדמוקרטי שלה + בעניין השפה המדינה מוגדרת כ"דו לשונית" (סעיף 17) + בעניין האופי של המדינה היא מוגדרת כ"רב תרבותית" (סעיף 18) ובעצם מקימה גוף יציג נבחר לכל קבוצה אתנית (סעיף 18 ב') + בהצעה יש התייחסות קצרה לנושא הסמלים, המשקפת כי אין אלו סמלים יהודיים דווקא: "סמליה של מדינת ישראל ייקבעו בחוק על ידי ועדה פרלמנטארית שתוקם בכנסת שתדון בעניין זה. בוועדה יהיה ייצוג למפלגות ערביות."</p>	<p>בהצעה מוקדש מקום נרחב להגדרת זהותה היהודית של מדינת ישראל: <u>דגל, סמל, המנון</u> דגל המדינה צבעו לבן, שני פסי תכלת סמוך לשוליו למעלה ולמטה, ומגן דוד תכול במרכזו. סמל המדינה הוא המנורה בת שבעת הקנים, שני ענפי עץ זית בצדדיה, והמילה 'ישראל' למרגלותיה. המנון המדינה הוא 'התקווה'. <u>הבירה</u> ירושלים היא בירת ישראל. <u>שפה</u> עברית היא שפת המדינה. <u>שבת ומועדי ישראל</u> שבת ומועדי ישראל הם ימי מנוחה ממלכתיים במדינת ישראל. למי שאינם יהודים תישמר הזכות לימי מנוחה בשבתם ובחגיהם. <u>הלוח העברי</u> לוח השנה העברי הוא לוח רשמי במדינת ישראל."</p>	<p>בהצעה מוקדש מקום רב להגדרת זהותה היהודית של מדינת ישראל: "ירושלים היא בירת ישראל, עברית היא שפת המדינה, הלוח העברי הוא הלוח הרשמי, ימי השבתון הם שבת ומועדי ישראל, יום החג הלאומי הוא יום העצמאות, <u>סמל המדינה</u>: המנון המדינה הוא "התקווה", דגל המדינה לבן עם פסי תכלת ומגן דוד במרכזו, סמל המדינה הוא מנורת שבעת הקנים ועלי הזית, על המדינה לפעול לשמירה על המורשת התרבותית וההיסטורית של העם היהודי, לקיים מערכת חינוך שתקנה לצד מיומנויות היסוד ידע בהיסטוריה, תרבות ומורשת של העם היהודי. המשפט העברי ישמש מקור לחקיקה.</p>	<p>אופייה של המדינה (הגדרתה של מדינת ישראל כמדינת לאום יהודית)</p>
<p>מסקנות: בשתי ההצעות הצעת חוקה לישראל של <u>המכון לאסטרטגיה ציונית</u>, וחוקה בהסכמה של <u>המכון הישראלי לדמוקרטיה</u>, מוקדש מקום נרחב לנושא הגדרתה של מדינת ישראל כמדינת לאום יהודית, אך ההצעות שונות מבחינת ההדגשים: יש בהן התייחסות לסמלי המדינה כפי שהם היום, ולמרכיבי זהות נוספים כמו: לוח עברי, מעמד השפה העברית, מעמדה של ירושלים ועוד. בהצעה של <u>המכון לאסטרטגיה ציונית</u> מודגשים מחויבות המדינה להקניית חינוך למורשת ומוגדר מקומו של המשפט העברי.</p> <p>הצעת <u>החוקה הדמוקרטית של מכון עדאלה</u> אינה רוצה שישראל תוגדר כמדינה יהודית מבחינת אופייה, אלא כמדינת כלל אזרחיה (או "כלל קבוצותיה"). אין כמעט התייחסות לנושא המאפיינים האתניים של המדינה אלא רק להבטחת מעמדם העצמאי של המיעוטים במדינת ישראל.</p>			

<p>הצעת החוקה <u>הדמוקרטית של מכון עדאלה</u></p>	<p>הצעת חוקה לישראל חוקה בהסכמה של <u>המכון הישראלי לדמוקרטיה</u></p>	<p>הצעת חוקה לישראל של <u>המכון לאסטרטגיה ציונית</u></p>	<p>קריטריונים להשוואה</p>
<p>זכויות האדם מוגנות בחוקה הזכות לחיים, ולשלמות הגוף, הזכות לכבוד, הזכות לשוויון ומניעת אפליה, הזכות לחירות אישית, הזכות לחופש מצפון וחופש דת, הזכות לחופש ביטוי והתאגדות, הזכות לפרטיות, הזכות לחופש התנועה, חופש המידע, חופש העיסוק, הזכות לסביבה איכותית, חופש הקניין ואיסור אפליה, הזכויות המשפט וצדק ובפלילים (הזכות להליך הוגן), זכויות עצירים.</p>	<p>זכויות האדם המוגנות בחוקה: הזכות לחיים, לשלמות הגוף ולכבוד, הזכות לחירות שוויון בפני החוק ואיסור אפליה חופש הדעה והביטוי, חופש המידע, חופש האספה, התהלוכה וההפגנה, חופש האמונה והמצפון, חופש הדת ואיסור פגיעה מטעמי דת, חופש האמנות, היצירה, המחקר וההוראה הזכות לפרטיות ושם טוב, חופש התנועה, זכויות במשפט (הליך הוגן) וזכויות העציר, הזכות לקניין, חופש העיסוק חופש ההתאגדות (זכות אזרח)</p>	<p>זכויות האדם מוגנות בחוקה הזכות לחיים ולביטחון, הזכות לפרטיות, הזכות לקניין, הזכות לחופש דת, חופש המצפון, חופש הדעה וחופש התרבות, הזכות לחופש התנועה, הזכות לחופש הביטוי, הזכות לחופש התקהלות והתאגדות (גם זכויות אזרח), הזכות להליך הוגן, הזכות לשוויון בפני החוק (למעט בעלי התפקידים ציבוריים) הזכות לכבוד</p>	<p>תוכן: שמירה על זכויות האדם והאזרח</p>
<p>מסקנות: זכויות האדם והאזרח המוגנות בחוקות דומות מאוד זו לזו – כלומר, יש הסכמה רחבה על זכויות היסוד של האדם. זכויות האדם הבסיסיות- הזכות לחיים, בטחון ושלמות הגוף, הזכות לחירות, הזכות לכבוד, הזכות לחופש ביטוי, הזכות לחופש מצפון ודת, הזכות לחופש תנועה, הזכות לפרטיות וחופש העיסוק. הזכות להליך הוגן מוזכרת בשלושת החוקות, אם כי <u>בחוקה הדמוקרטית של מכון עדאלה</u> יש פירוט רב יותר לגבי זכויות העציר נגישות לבתי המשפט ושמירה על זכויות עצירים ואסירים. הזכות לחופש ההתאגדות וההתקהלות שהיא גם זכות אזרח מופיעה גם היא בשלושת החוקות.</p> <p>הזכות לשוויון בפני החוק מוגנת בהצעה של <u>המכון לאסטרטגיה ציונית</u>, וגם בחוקה בהסכמה של <u>המכון הישראלי לדמוקרטיה</u>, אם כי בהצעה של <u>המכון לאסטרטגיה ציונית</u> ישנה הסתייגות: אי מילוי חובות יהיה כרוך בפגיעה בזכויות. <u>בחוקה הדמוקרטית של מכון עדאלה</u> הזכות לשוויון בפני החוק ומניעת אפליה מודגשת במיוחד בתחום של מימוש חופש הקניין וחלוקת הקרקעות.</p> <p>זכויות מיוחדות כגון זכויות הילד מופיעה בחוקה בהסכמה של <u>המכון הישראלי לדמוקרטיה</u>, ו<u>בחוקה הדמוקרטית של מכון עדאלה</u> שבה נוספת הזכות לחיי משפחה.</p> <p>הערה למורה: ניתן להתמקד גם בהשוואה של אחת הזכויות בלבד, ולבדוק את הניסוחים שלה בשלוש ההצעות.</p>			

הצעת החוקה הדמוקרטית של מכן עדאלה	הצעת חוקה לישראל חוקה בהסכמה של המכון הישראלי לדמוקרטיה	הצעת חוקה לישראל של המכון לאסטרטגיה ציונית	קריטריונים להשוואה
פירוט של הזכויות החברתיות: הזכות לבריאות, הזכות לביטחון סוציאלי, הזכות לדיוור, הזכות לחינוך כולל העדפה מתקנת, איסור אפליה בקבלה לעבודה, זכות השביתה ואיגודי עובדים,	פירוט של הזכויות החברתיות-זכויות חברתיות מדינת ישראל תפעל לקידום החווחה האישית והכלכלית של אזרחיה ושל תושביה מתוך הכרה בכבוד האדם. הזכות לשביתה, הזכות לביטחון סוציאלי, הזכות לבריאות, הזכות לחינוך, זכויות בעבודה.	התחייבות כללית של המדינה " המדינה תשאף לקדם את חווחת אזרחיה ותושביה ולהבטיח לכל חיים בכבוד".	זכויות חברתיות
<p>מסקנות: בהצעה של המכון לאסטרטגיה ציונית ישנה התייחסות כללית לזכויות החברתיות (כלומר, משאירים בידי הממשלה והכנסת את היכולת להחליט מהן הזכויות החברתיות המוגנות, הדבר משקף גישה כלכלית-חברתית ליברלית), בהצעה חוקה בהסכמה של המכון הישראלי לדמוקרטיה ו הצעת החוקה הדמוקרטית של מכן עדאלה יש פירוט של הזכויות החברתיות והן כוללות את כלל הזכויות החברתיות-רווחה כלכלית, בריאות, חינוך, דיוור, תנאי העסקה הוגנים ועוד, הדבר משקף גישה חברתית כלכלית סוציאל דמוקרטית (יש התמקדות על מחויבותה של המדינה לממש זכויות אלה)</p>			

<p>הצעת החוקה הדמוקרטית של מכן עדאלה</p>	<p>הצעת חוקה לישראל חוקה בהסכמה של המכון הישראלי לדמוקרטיה</p>	<p>הצעת חוקה לישראל של המכון לאסטרטגיה ציונית</p>	<p>קריטריונים להשוואה</p>
<p>ההצעה מפרטת מאוד את זכויות הקבוצה ואת מחויבותה של המדינה להגן עליהם: "מדינה דו לשונית- העברית והערבית הן השפות הרשמיות של מדינת ישראל, הזכות למעמד שווה בכל תפקודיהן ופעילויותיהן של הרשות המחוקקת והרשות המבצעת". ההצעה מפרטת מעמד זה של השפות גם לפסקי דין של הרשות השופטת.</p> <p>בתחום החינוך ההצעה מפרטת את מחויבותה של המדינה להקים מוסדות חינוך שיפעלו בשתי השפות.</p> <p>בתחום התרבות והדת- מפורטות זכויות השמירה על הדת, הקמת מוסדות דתיים ושמירה על התרבות הייחודית של כל הקבוצות המדינה במוסדות, אתרים ומקומות קדושים, ההצעה מחיבת הקמתו של גוף יציג לשם הגנה ומימוש זכויות אלו.</p>	<p>הצעה מכירה בזכויות המיעוטים בישראל ומפרטת את מחויבותה של המדינה "ערבית היא שפה רשמית. הסדרת השימוש בשפה הערבית במוסדות ממלכתיים או בפניהם תהיה בחוק או על פי.</p> <p>"מיעוטים מדינת ישראל תבטיח את מעמדם של המיעוט הערבי, הדרוזי ומיעוטים אחרים בתוכה. דתות (א) מדינת ישראל תבטיח את מעמדם ואת עצמאותן של כל הדתות בה. (ב) מדינת ישראל רשאית לספק ולממן שירותי דת. (ג) המקומות הקדושים יהיו שמורים מפני חילול, פגיעה אחרת, שמירה על מורשת הארץ ותושביה המדינה תבטיח את שימורה ואת פיתוחה של המורשת ההיסטורית והתרבותית של הארץ ושל תושביה."</p>	<p>ההצעה אינה מזכירה את המילה מיעוטים אלא מתייחסת לקהילות: "קהילה זכאית לשמור על תרבותה, שפתה ומורשתה, המדינה רשאית לאפשר לקהילה מובחנת, לרבות בני דת כלשהי, לקיים יישובים קהילתיים נפרדים", בחינם: "כל קהילה תהיה רשאית להוסיף תכנים ייחודיים" ההצעה קובעת רק כי עברית היא שפת המדינה ואינה מתייחסת כלל לנושא השפה הערבית</p>	<p>זכויות מיעוטים</p>

מסקנות: הכרה בזכויות הקבוצה מופיעה בשלושת ההצעות, ההצעה של [המכון לאסטרטגיה ציונית](#) היא הכללית ביותר ומתייחסת לקהילות, שתי ההצעות האחרות מכירות בזכויות המיעוטים וגם מפרטות את מימושן על ידי המדינה. בהצעה של [המכון הישראלי לדמוקרטיה](#) יש פירוט של הזכויות הדתיות והתרבותיות שתפקידה של המדינה לדאוג למימושן. בהצעת [החוקה הדמוקרטית של מכן עדאלה](#), יש פירוט רב של זכויות הקבוצות בתחומים: השפתי, הדתי, התרבותי והחינוכי, ומפורטת אחריותה של המדינה לממש זכויות אלו.

[החוקה הדמוקרטית של מכן עדאלה](#) מתייחסת לזכויות קבוצה בפרק הראשון יסודות המשטר, סעיף 18 דבר זה מצביע על החשיבות הרבה שמחברי הצעת החוקה רואים במימוש זכויות אלו, בהצעה של [המכון הישראלי לדמוקרטיה](#) זכויות המיעוטים מופיעות גם הם כחלק מיסודות המשטר ואילו בהצעה של [המכון לאסטרטגיה ציונית](#) זכויות המיעוטים מופיעות בפרק מדינת ישראל כבית הלאומי של העם היהודי.

ההצעה של [המכון לאסטרטגיה ציונית](#) אינה מתייחסת מפורשות למיעוט הערבי ואף אינה נוקטת במונח זה, אלא ל"קהילה", הסעיפים הללו מופיעים בתת-פרק הנקרא "מדינת ישראל כביתו הלאומי של העם היהודי, ובעצם מההקשר לא ברור לאילו מהקבוצות בחברה הישראלית מדובר (ערבים, חרדים וכו'). לעומת זאת, ההצעה [מכון עדאלה](#) מציינת מפורשות שמתכוונים לערבים פלסטינים, היקף האוטונומיה שמבקשת ההצעה לתת רחב מאד. ההצעה של [המכון הישראלי לדמוקרטיה](#) נוקטת דרך ביניים (הערבי הדרוזי ומיעוטים אחרים בתוכה)

מעמדן של השפות: בהצעה של [המכון הישראלי לדמוקרטיה](#) העברית היא שפת המדינה והערבית היא שפה רשמית – כלומר הן לא באותו מעמד) לעומתה בהצעה של [מכון עדאלה](#) המדינה תהיה דו לשונית כלומר יהיה מעמד שווה לשתי השפות בכל התחומים. בהצעה של המכון לאסטרטגיה ציונית "עברית היא שפת המדינה" ואים כל התייחסות חוקתית לשפה הערבית. מסקנה: סוגיית השפה משקפת באופן מובהק את הבדלי התפיסות בין שלוש ההצעות.

<p>הצעת החוקה הדמוקרטית של מכן עדאלה</p>	<p>הצעת חוקה לישראל חוקה בהסכמה של המכון הישראלי לדמוקרטיה</p>	<p>הצעת חוקה לישראל של המכון לאסטרטגיה ציונית</p>	<p>קריטריונים להשוואה</p>
<p>בהצעה מוגדרים הזכאים לאזרחות ישראלית: "חוקי האזרחות וההגירה ישתתפו על עקרון איסור הפלייה ויקבעו הסדרים שלפיהם אזרחות של מדנת ישראל תוענק: א. לכל מי שנולד בשטח המדינה להורה שאף הוא נולד בשטח מדינת ישראל, ב. לכל מי שנולד להורה שהוא אזרח מדנת ישראל ג. לבן זוג של אזרח מדינת ישראל ד. למי שטעמים הומניטאריים עומדים בבסיס הגעתו או בבסיס שהותו במדינת ישראל, ובתוך כך מי שנרדף על רקע פוליטי. אזרחותו של אזרח מדינת ישראל אינה ניתנת לשליה"</p>	<p>בהצעה מוגדרים זכאי חוק השבות וגם הזכאים לאזרחות שבות זכאי לעלות לישראל: (א) בן לאב או לאם יהודיים על פי ההלכה, ובלבד שלא המיר דתו מראון; (ב) מי שנתגייר; (ג) אדם בעל זיקה מוכחת לעם היהודי, כפי שייקבע בחוק. אזרחות (א) האזרחות הישראלית תוקנה למי שנולד כשאביו או אמו אזרחי ישראל ותושביה, למי שעלה מכוח שבות, לבן זוגו ולילדיו. (ב) חוק יכול לקבוע מתן אזרחות ישראלית לקרוביו של מי שזכאי לעלות לישראל. (ג) הוראות בדבר הענקת האזרחות הישראלית, ויתור עליה או ביטולה ייקבעו בחוק. (ד) ניתן לבטל אזרחות רק בהליכים ובעילות שנקבעו בחוק, ובלבד שבגלל הביטול לא יהיה אדם משולל אזרחות של מדינה כלשהי."</p>	<p>בהצעה מוגדרים זכאי חוק השבות: "בן למי שהוא יהודי לפי ההלכה, מי שהצטרף לקהילה כפי שייקבע בחוקה היהודית והוא בעל זיקה מוכחת לעם היהודי ולמורשתו" לגבי תנאי האזרחות: "אזרחות ישראלית נרכשת ונשללת על פי חוק, כל אזרח בוגר של המדינה זכאי לוותר על אזרחותו באופן שייקבע על ידי החוק."</p>	<p>מעמדם של חוק השבות וחוק האזרחות</p>
<p>מסקנות: בהצעה של המכון לאסטרטגיה ציונית, לגבי חוק השבות תנאי הגירור השתנו וההגדרה מי שהצטרף לקהילה היהודית והוא בעל זיקה מוכחת לעם היהודי כלומר לא רק הגדרה הלכתית, לגבי חוק האזרחות החוקה משאירה גמישות למחוקק לקבוע את סדרי האזרחות הנדרשים למדינת ישראל לעומת זאת בהצעה של המכון הישראלי לדמוקרטיה מוצעת לא רק הגדרה הלכתית כמו בהצעה של המכון לאסטרטגיה ציונית, זכאי לעלות לישראל לפי השבות הוא " אדם בעל זיקה מוכחת לעם היהודי, כפי שייקבע בחוק". האזרחות תינתן כמו היום לפי דין הדם, מכוח שבות, החידוש הוא באפשרות של מתן אזרחות ישראלית לקרוביו של מי שזכאי לעלות לישראל. בהצעת החוקה הדמוקרטית של מכן עדאלה ישנה הגדרה של הזכאים לאזרחות ישראלית שאינה קשורה להיותם יהודים דווקא (לפי דין הדם, כלומר אזרחות שעוברת בירושה מאב לבן ולפי דין הקרקע על פי ארץ הלידה), אזרחות תתאפשר גם למי שנרדף על רקע פוליטי, הצעה זו מממשת את הגישה: מדינת כלל אזרחיה. הצעה זו מבטלת למעשה את חוק השבות במהותו ומתכונתו הנוכחית. בשלוש ההצעות של החוקות ישנה הגנה על אזרחות ואיסור שלילתה.</p>			

הצעת החוקה הדמוקרטית של <u>מכון</u> <u>עדאלה</u>	הצעת חוקה לישראל חוקה בהסכמה של <u>המכון</u> <u>הישראלי לדמוקרטיה</u>	הצעת חוקה לישראל של <u>המכון לאסטרטגיה ציונית</u>	קריטריונים להשוואה
<p>" תיקון לחוקה יבוצע על ידי הכנסת ברוב מיוחד של שני שלישים מחברי הכנסת למעט תיקון סעיף 20 (שותפות בקבלת החלטות) שיבוצע ברוב מיוחד של שמונים אחוזים מכלל חברי הכנסת".</p> <p>"כל מעשה פרשני של ההוראות יעשה ברוח ערכי היסוד שלה וברוח האמנות הבינלאומיות בדבר זכויות האדם, שמדינת ישראל צד להן".</p>	<p>" אין פוגעים בזכויות שלפי החוקה אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש, או לפי חוק כאמור מכוח הסמכה מפורשת בו".</p>	<p>" נוסח החוקה יובא בפני משאל עם לפני קריאה שנייה ושלישית. לגבי שינוי החוקה אין לשנותה, לגרוע ממנה ולהוסיף לה. אלא בחוב של חברי הכנסת בהצבעה שמית. גם לצורך השינוי נדרש משאל עם"</p> <p>"אין פוגעים בזכות המוכרת בחוקה אלא בחוק שנועד לתכלית ראויה ובמידה שאינה עולה על הנדרש להגשמת התכלית, או לפי חוק כאמור מכוח הסמכה מפורשת בו" כדאי לכתוב הפניות למספרי הסעיפים (שנדמה לי שחלק מהציטוטים אינם מהסעיפים אליהם הפנינו ללמד)</p>	<p>מעמד החוקה</p>
<p>מסקנות מההשוואה: לפי הצעת חוקה לישראל של <u>המכון לאסטרטגיה ציונית</u>, החוקה תהייה בעלת מעמד על, היא תתקבל במשאל עם בנוסף לכינונה על ידי הכנסת, שינוי החוק יהיה ברוב חברי הכנסת וגם במשאל עם, כמו כן ישנה פסקת הגבלה לגבי הזכויות המופיעות בחוקה ומוגנות בה, גם בהצעה של <u>המכון הישראלי לדמוקרטיה</u> הזכויות בחוקה מוגנות על ידי פסקת הגבלה המונעת את שינויים אלא בחוקים דומים ולאותה תכלית, אבל החוקה כולה אינה מוגנת בפני שינויים ברוב מיוחד או מיוחס. בהצעת <u>החוקה הדמוקרטית של מכון עדאלה</u> מוענק לחוקה מעמד על באמצעות קביעת רוב מיוחד שני שלישים לשינוי פרקים בחוקה ובמקרה מיוחד ברוב של שמונים אחוז מכלל חברי הכנסת, גם הפרשנויות לחוקה תהיינה ברוח האמנות הבינלאומיות שישראל אישרה אותן.</p> <p>המסקנה: בכל ההצעות מופיעות מגבלות מפני שינוי, המחזקות את מעמדה של החוקה למעמד על. כל ההצעות מכירות בכך כי מסמך חוקתי צריך להיות נוקשה יחסית, ולשמר את תפיסת העולם שהוא בא לבטא.</p>			

ז. העשרה - קישור להרצאות / סרטונים / נתונים

ראו באתר – [אזרחות](http://citizenship.cet.ac.il) - [/http://citizenship.cet.ac.il](http://citizenship.cet.ac.il)